

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ 2024 ԹՎԱԿԱՆԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 26-Ի «2024 ԹՎԱԿԱՆԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 30-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱԶԱՏՄԱՆ ԵՎ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՎ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱԶԱՏՄԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՀԱՄԱՏԵՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՑԱԼ» ԳՈՐԾՈՎ ՍԴՈ-1749 ՈՐՈՇՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՑԱԼ

Սահմանադրական դատարանը 2024 թվականի սեպտեմբերի 24-ին դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով սկսել է «2024 թվականի օգոստոսի 30-ին ստորագրված «Հայաստանի Հանրապետության և Ադրբեջանի Հանրապետության միջև պետական սահմանի սահմանազատման և սահմանային անվտանգության հարցերով հանձնաժողովի ու Ադրբեջանի Հանրապետության և Հայաստանի Հանրապետության միջև պետական սահմանի սահմանազատման պետական հանձնաժողովի համատեղ գործունեության մասին» կանոնակարգում ամրագրված պարտավորությունների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործի դատաքննությունը:

Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2024 թվականի սեպտեմբերի 26-ի ՍԴՈ-1749 որոշմամբ որոշել է. «(...) «Հայաստանի Հանրապետության և Ադրբեջանի Հանրապետության միջև պետական սահմանի սահմանազատման և սահմանային անվտանգության հարցերով հանձնաժողովի ու Ադրբեջանի Հանրապետության և Հայաստանի Հանրապետության միջև պետական սահմանի սահմանազատման պետական հանձնաժողովի համատեղ գործունեության մասին» կանոնակարգում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Սահմանադրությանը:

Հիմք ընդունելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 62-րդ հոդվածի 10-րդ մասը՝ ստորև ներկայացնում եմ հատուկ կարծիք՝ Սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-1749 որոշման վերաբերյալ:

1. Մինչև որոշման պատճառաբանական ու եզրափակիչ մասերի առնչությամբ իմ անհամաձայնությանն անդրադառնալը՝ անհրաժեշտ եմ համարում նշել, որ սույն գործով Սահմանադրական դատարան ներկայացված դիմումը չի համապատասխանում «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքով դիմումին ներկայացվող պահանջներին. Սահմանադրական դատարանն իրավասու չէր սույն դիմումը վարույթ ընդունելու, հետևաբար նաև՝ այդ դիմումի հիման վրա որոշում կայացնելու:

«2024 թվականի օգոստոսի 30-ին ստորագրված «Հայաստանի Հանրապետության և Ադրբեջանի Հանրապետության միջև պետական սահմանի սահմանագատման և սահմանային անվտանգության հարցերով հանձնաժողովի ու Ադրբեջանի Հանրապետության և Հայաստանի Հանրապետության միջև պետական սահմանի սահմանագատման պետական հանձնաժողովի համատեղ գործունեության մասին» կանոնակարգը (այսուհետ նաև՝ Կանոնակարգ) ենթակա չէր Ազգային ժողովի կողմից վավերացման, հետևաբար՝ չէր կարող դառնալ Սահմանադրական դատարանի քննության առարկա:

Սահմանադրության «Միջազգային պայմանագրեր վավերացնելը, կասեցնելը և չեղյալ հայտարարելը» վերտառությամբ 116-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝

«Ազգային ժողովը վավերացնում, կասեցնում կամ չեղյալ է հայտարարում այն միջազգային պայմանագրերը՝

1) որոնք վերաբերում են մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներին և ազատություններին, ինչպես նաև պարտականություններին.

2) որոնք ունեն քաղաքական կամ ռազմական բնույթ.

3) որոնք նախատեսում են Հայաստանի Հանրապետության անդամակցություն միջազգային կազմակերպությանը.

4) որոնք Հայաստանի Հանրապետության համար նախատեսում են ֆինանսական կամ գույքային պարտավորություններ.

5) որոնց կիրառումը նախատեսում է օրենքի փոփոխություն կամ նոր օրենքի ընդունում, կամ որոնք պարունակում են օրենքին հակասող նորմեր.

6) որոնք ուղղակիորեն նախատեսում են վավերացում.

7) որոնք պարունակում են օրենքի կարգավորմանը ենթակա հարցեր»:

Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանը Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով սահմանված

կարգով մինչև միջազգային պայմանագրի վավերացումը որոշում է դրանում ամրագրված պարտավորությունների համապատասխանությունը Սահմանադրությանը:

Այսպիսով, Սահմանադրությունը սահմանել է բոլոր այն միջազգային պայմանագրերը, որոնք ենթակա են վավերացման Ազգային ժողովի կողմից, և որոնք միայն, մինչև վավերացումը, դառնում են Սահմանադրական դատարանի քննության առարկա: Տվյալ դեպքում՝ Կանոնակարգի բովանդակային վերլուծությունից կարող ենք միանշանակ եզրահանգել, որ այն բովանդակային առումով Սահմանադրության 116-րդ հոդվածի իմաստով սահմանված պայմանագիր չէ:

Եթե Սահմանադրական դատարանի կողմից սույն հարցի քննության և հետագայում այն Ազգային ժողովի կողմից վավերացման առարկա դարձնելու համար հիմք է հանդիսացել Սահմանադրության 116-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետում ամրագրված դրույթը, ապա Կանոնակարգում փաստացի բացակայում է այն ուղղակիորեն վավերացում նախատեսող դրույթ:

Կանոնակարգի 7-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Սույն կանոնակարգն ուժի մեջ է մտնում Հայաստանի Հանրապետության և Ադրբեջանի Հանրապետության կողմից դրա ուժի մեջ մտնելու համար անհրաժեշտ բոլոր ներպետական ընթացակարգերն ավարտելու մասին վերջին գրավոր ծանուցումը ստանալու օրը և գործում է մինչև սահմանազատման աշխատանքների ամբողջական ավարտը»:

Այլ կերպ՝ Կանոնակարգի 7-րդ հոդվածը, որում, ըստ էության, կարող էր կարգավորված լինել վավերացման ենթակա լինելու հարցը, նման բովանդակությամբ դրույթ չի պարունակում:

Միննույն ժամանակ, ներպետական ընթացակարգերը բնավ էլ չեն նշանակում դրանց պարտադիր վավերացում: Սահմանադրության 132-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ «Հանրապետության նախագահը, Կառավարության առաջարկությամբ, օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով հաստատում, կասեցնում կամ չեղյալ է հայտարարում վավերացում չպահանջող միջազգային պայմանագրերը»:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Կանոնակարգը Սահմանադրության համաձայն Ազգային ժողովի կողմից վավերացման ենթակա միջազգային պայմանագիր չէ, և դրանում ուղղակիորեն վավերացում նախատեսող դրույթ առկա չէ, ներպետական

ընթացակարգերի ներքո պետք է հասկանալ բացառապես Սահմանադրության 132-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված ընթացակարգը:

2. Ինչպես վերը նշեցինք՝ Սահմանադրական դատարանն իրավասու չէր սույն գործով դիմումն ընդունելու վարույթ և այդ դիմումի հիման վրա կայացնելու ըստ էության որոշում: Սակայն վարույթ ընդունելով և քննելով այն՝ անգամ այդ պարագայում ՄԴՈ-1749 որոշման մեջ Սահմանադրական դատարանը թույլ է տվել Կանոնակարգում ամրագրած պարտավորությունների սահմանադրականության գնահատման և մեթոդաբանության մի շարք էական խախտումներ, որոնք հանգեցրել են թե՛ Սահմանադրության, թե՛ «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի խախտումների, ինչպես նաև կարող են հետագայում խաթարել սահմանադրական կարգը: Ի հիմնավորումն՝ հարկ է նշել հետևյալը.

2.1. Սահմանադրական դատարանը, նախ՝ ինքն իրեն սահմանափակել է բացառապես Սահմանադրության նախաբանի շրջանակներում սահմանադրականության հարցի քննությամբ, ինչը Սահմանադրության և «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի կոպիտ խախտում է: Դրանով Սահմանադրական դատարանը, ըստ էության, խուսափել է Կանոնակարգում ամրագրված պարտավորությունների սահմանադրականության ստուգումից, ինչն իր ուղղակի պարտականությունն է՝ համաձայն Սահմանադրության 167-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 168-րդ հոդվածի 3-րդ կետի և «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասի, 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ համակցված նույն օրենքի 32-րդ հոդվածի հետ:

Սահմանադրական դատարանն ընդհանրապես չի անդրադարձել սահմանազատման և սահմանային անվտանգության հարցերով հանձնաժողովների ստեղծման և գործունեության սահմանադրականության հարցին, մինչդեռ այդ հարցը կանխորոշում է այդ հանձնաժողովների գործունեության արդյունքների իրավաչափությունը և Կանոնակարգում ամրագրված պարտավորությունների համապատասխանությունը Սահմանադրությանը: Այս հարցի ամբողջական շրջանցումը պարզապես նշանակում է հրաժարում սահմանադրական արդարադատությունից, տվյալ գործով Սահմանադրական դատարանի սահմանադրական գործառույթի փաստացի չեղարկում:

Այսպես՝ համաձայն Սահմանադրության 2-րդ հոդվածի երկրորդ պարբերության՝ Ժողովուրդն իր իշխանությունն իրականացնում է ազատ ընտրությունների, հանրաքվեների, ինչպես նաև **Սահմանադրությամբ նախատեսված** պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց միջոցով (ընդգծումն իմն է): Հետևապես՝ միայն Սահմանադրությամբ նախատեսված մարմինները կարող են իրականացնել հանրային-իշխանական լիազորություններ, և հանրային իշխանության որևէ մարմնի, նույնիսկ՝ Ազգային ժողովին, սահմանադիրը չի լիազորել ստեղծելու հանրային-իշխանական լիազորություններով օժտված՝ Սահմանադրությամբ չնախատեսված մարմիններ: Դա առավել ևս վերաբերում է գործադիր իշխանության մարմիններին և Կառավարության ղեկավարին կամ մյուս անդամներին: Այսինքն՝ վարչապետի որոշմամբ ստեղծված հանձնաժողովը կարող էր լինել միայն խորհրդակցական մարմին, որը վարչապետի կամ Կառավարության քննարկմանը կներկայացներ խորհրդատվական բնույթի փաստաթղթեր, գուցե նաև իրավական ակտերի նախագծեր՝ նրանց իրավասության հարցերով:

Բացի դրանից, համաձայն Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք իրավասու են կատարելու միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված են **Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով**: Հետևաբար՝ հանրային-իշխանական լիազորություններով կարող են օժտվել միայն Սահմանադրությամբ նախատեսված այն մարմինները, որոնց այդպիսի լիազորությունները կսահմանվեն **Սահմանադրությամբ և (կամ) օրենքով**: Որևէ միջազգային պայմանագրով կամ որևէ ենթաօրենսդրական նորմատիվ կամ անհատական իրավական ակտով որևէ մարմին չի կարող օժտվել հանրային-իշխանական լիազորություններով: Դա օրինականության հիմնարար սահմանադրական սկզբունքի խախտում է:

Ինչ վերաբերում է սահմանային հարցերի կարգավորմանը, ապա Սահմանադրության 146-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ դա գործադիր իշխանության գործառնության շրջանակներում Կառավարության լիազորությունն է, իսկ օրենսդիր իշխանության գործառնության շրջանակներում՝ Ազգային ժողովի լիազորությունը, որը ներառում է նաև պետական սահմանին վերաբերող միջազգային պայմանագրերի վավերացումը:

Հակառակ վերոգրյալին՝ Կանոնակարգի մի շարք դրույթներում սահմանազատման և սահմանային անվտանգության հարցերով հանձնաժողովների համար սահմանվում են ոչ

թե խորհրդակցական բնույթի գործառույթներ, այլ հանրային-իշխանական լիազորություններ:

Մասնավորապես՝

1) սահմանային անվտանգության հարցերով հանձնաժողովներն իրավասու են կազմելու ամբողջ պետական սահմանագծի անցման Արձանագրություն-նկարագրությունը, որը՝ հավելվածներով հանդերձ, հանդիսանալու է Հայաստանի Հանրապետության և Ադրբեջանի Հանրապետության միջև **պետական սահմանի մասին պայմանագրի բաղկացուցիչ մասը** (Կանոնակարգի 5-րդ հոդվածի 2-րդ և 4-րդ մասեր), ինչը գործադիր իշխանության մարմնին ներհատուկ լիազորություն է, այլ ոչ թե խորհրդակցական մարմնի գործառույթ:

2) այդ հանձնաժողովները **կազմակերպում և վերահսկում** են որոշակի աշխատանքների կատարումը, ինչպես նաև **սահմանագատման իրականացման** հետ կապված այլ աշխատանքների կատարումը (Կանոնակարգի 2-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

3) իրականացնում են սահմանագատման փորձագիտական խմբերի գործունեության ղեկավարումն ու վերահսկողությունը:

Այսպիսով, տվյալ հանձնաժողովը Սահմանադրությամբ չնախատեսված, սակայն հանրային-իշխանական կոնկրետ լիազորություններով ոչ իրավաչափորեն օժտված մարմին է, որի գործունեությունը և դրա արդյունքներն այդ պատճառով ամբողջությամբ հակասահմանադրական են. հակասում են Սահմանադրության անփոփոխելի՝ 2-րդ հոդվածին և 6-րդ հոդվածի 1-ին մասին, ուստի Կանոնակարգում ամրագրված այն պարտավորությունները, որոնք վերաբերում են հանձնաժողովների հանրային-իշխանական լիազորություններին՝ նույնպես հակասահմանադրական են:

Սահմանադրական դատարանն ամբողջովին անտեսել է նաև այդ հանձնաժողովների գործունեության արդյունքում Հայաստանի Հանրապետության և Ադրբեջանի Հանրապետության պետական սահմանի առանձին հատվածների արդեն իսկ իրականացված սահմանագատման սահմանադրականության հարցը, այսինքն՝ չի գնահատել իրավակիրառ պրակտիկան, և դա այն դեպքում, երբ այդ սահմանագատումը հայկական կողմում իրականացվել է ոչ միայն Սահմանադրությամբ չնախատեսված և Սահմանադրությամբ կամ որևէ օրենքով նման իրավասություն չունեցող մարմնի կողմից, այսինքն՝

հակասահմանադրական եղանակով, այլև մինչև Կանոնակարգի վավերացումը, այսինքն՝ առանց որևէ իրավական հիմքի:

Դրանով Սահմանադրական դատարանն ուղղակիորեն խախտել է «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջը, որը Սահմանադրական դատարանին պարտավորեցնում է իրավական ակտի սահմանադրականությունը որոշելիս գնահատել ինչպես այդ ակտը, այնպես էլ ձևավորված իրավակիրառական պրակտիկան, իսկ դա վերաբերում է նաև վավերացման ենթակա միջազգային պայմանագրում ամրագրված պարտավորություններին, քանի որ դրանք նույնպես ձևակերպվում են իրավադրույթների տեսքով:

2.2. Սահմանադրական դատարանն ակնհայտորեն շրջանցել է Սահմանադրության տեսանկյունից հիմնարար նշանակություն ունեցող բովանդակային հարցերը՝ ինքնասահմանափակման հակասահմանադրական և կամայական հնարքի միջոցով սահմանափակվելով սուսկ Սահմանադրության նախաբանի, առավելապես՝ Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրի (այսուհետ նաև՝ Հռչակագիր) տեսանկյունից Կանոնակարգում ամրագրված պարտավորությունների գնահատմամբ՝ անտեսելով Սահմանադրության մի շարք առանցքային նորմատիվ պատվիրաններ:

Ընդ որում՝ Սահմանադրության նախաբանի վերլուծությունը ընդհանրապես անհրաժեշտ չէր, քանի որ պարզ չէ, թե Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրի ո՞ր ձևակերպումն է, ըստ Սահմանադրական դատարանի, խնդիր առաջացնում կանոնակարգի վավերացման համար:

Ինչ վերաբերում է Սահմանադրության նախաբանին, ապա ինձ համար անընդունելի և իրավաբանորեն դժվար վերծանելի պատճառաբանություններով Սահմանադրական դատարանն արժեզրկել է Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրի նորմատիվային նշանակությունը: Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ 3 հռչակագրի այն դրույթները, որոնք չեն արտացոլվել Սահմանադրության մեջ, որևէ իրավական նշանակություն չունեն, ինչով ոչ միայն իմաստազրկել է Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրի իրավական և պատմական նշանակությունը, այլև վերածել է այն սուսկ խորհրդանշական փաստաթղթի, իսկ Սահմանադրության նախաբանին՝ այդ մասով զրկել Սահմանադրության դրույթների մեկնաբանության համար որպես հիմք հանդիսանալուց:

Սահմանադրական դատարանը Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրի նշանակությունը պարզելու համար գործածել է մի հնարք, որը դուրս է որևէ տրամաբանությունից. Հռչակագրի առանձին դրույթներ համեմատել է Սահմանադրության դրույթների հետ, և հայտնաբերելով «հակասություններ», որակազրկել է Հռչակագրի նորմատիվային բնույթը:

Սահմանադրությունը հղում չի անում Հռչակագրին որպես ամբողջությամբ գործող փաստաթուղթ, այլ հղման միջոցով սահմանադրական նորմատիվ բովանդակություն է հաղորդում Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրում հաստատագրված հայոց պետականության հիմնարար սկզբունքներին և համազգային նպատակներին:

Այս առումով նախ հարկ է նշել, որ Հռչակագիրը գործող Սահմանադրության ընդունման շարժառիթներից մեկն է, և որպես Սահմանադրության ընդունման հիմք տեղ է գտել Սահմանադրության նախաբանում:

Հետևապես՝ կոպիտ մեթոդաբանական և տրամաբանական սխալ է 1995 թվականի, 2005 թվականի կամ գործող խմբագրությամբ Սահմանադրության համեմատությունը Հռչակագրի հետ, քանի որ այն չի հավակնել իրենով փոխարինելու Սահմանադրությունը:

Գտնում եմ, որ Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրի՝ նորմատիվային բնույթի անտեսումը կարող է վտանգել անկախացման գործընթացի լեգիտիմությունը և հանգեցնել ներկայիս Հայաստանի Հանրապետության համար գոյաբանական վտանգների ավելացմանը:

3. Սահմանադրական դատարանի որոշումն աղավաղում է Սահմանադրության նախաբանի իմաստն ու նպատակը, քանի որ նախաբանին տրվել է այնպիսի մեկնաբանություն, որը որևէ հիմք չունի Սահմանադրության մեջ: Սահմանադրական դատարանի կողմից արված մեկնաբանությունը հակասում է նաև նախաբանի ստեղծման պատմությանը:

Սահմանադրության 1995 թվականի սկզբնական տեքստը մշակել է 1990 թվականի Գերագույն խորհրդի կողմից ստեղծված սահմանադրական հանձնաժողովը, որն արտացոլում էր Գերագույն խորհրդում այդ ժամանակվա քաղաքական ուժերի հարաբերակցությունը: Կառավարող մեծամասնությունը կտրականապես դեմ էր ազգային հիմնահարցերի ուղղակի արտացոլմանը Սահմանադրության մեջ, իսկ ընդդիմությունը տրամագծորեն

հակառակ կարծիքի էր: Երբ սահմանադրական հանձնաժողովի ներկայացրած 1994 թվականի ապրիլի 20-ի Սահմանադրության նախագիծը Գերագույն խորհրդում չստացավ ձայների անհրաժեշտ 2/3 մեծամասնությունը, այդ հանձնաժողովը 1994 թվականի հունիսին ընդլայնվեց և համալրվեց հիմնականում ընդդիմության ներկայացուցիչներով: 1994 թվականի հոկտեմբերի 8-ին ընդլայնված սահմանադրական հանձնաժողովը Սահմանադրության նախաբանին վերաբերող լայն քննարկումների արդյունքում 19 կողմ և 1 ձեռնպահ ձայների հարաբերակցությամբ ընդունեց Սահմանադրության նախաբանի այն նախագիծը, որը հետագայում, միայն փոքր խմբագրական փոփոխություններով, ներառվեց 1995 թվականի հուլիսի 5-ի Սահմանադրության վերջնական տեքստի մեջ (Սահմանադրական ընդլայնված հանձնաժողովի նիստի արձանագրություն, հ. 70, էջ 12): Այդ նախագիծը նախորդ՝ 1994 թվականի ապրիլի 20-ի Սահմանադրության նախագծից («Հայաստանի Հանրապետություն» օրաթերթ, 23.04.1994 թ.) տարբերվում էր միայն նրանով, որ հղում էր կատարում 1990 թվականի օգոստոսի 23-ի Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրին: «Հայաստանի Հանրապետություն» օրաթերթում 1994 թվականի հոկտեմբերի 11-ին տպագրված պաշտոնական հաղորդագրությունում արձանագրվում էր, որ «սահմանադրական հանձնաժողովի ելույթ ունեցող անդամների մեծամասնությունը (...) աննպատակահարմար է գտել հարցի արտացոլումը առանձին հոդվածների տեսքով: Քննարկման արդյունքում հանձնաժողովի անդամները՝ հանգելով սկզբունքային համաձայնության, որոշել են Սահմանադրության հիմք ընդունված նախագծի նախաբանը խմբագրել նոր խմբագրությամբ՝ Հայաստանի անկախության հռչակագրին հղումով: Այս պաշտոնական հաղորդագրությունից ակնհայտ է, որ հանձնաժողովը Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրին հղումը Սահմանադրության նախաբան էր մտցնում ոչ թե նրա համար, որ հետագայում այդ համազգային նպատակները զարգացնեի Սահմանադրության մյուս հոդվածներում, այլ ընդհակառակը՝ չէր ցանկանում Սահմանադրության որևէ հոդվածում ազգային խնդիրներին անդրադարձ կատարել և, հղում կատարելով Հռչակագրին, արձանագրում էր, որ այդ փաստաթղթում համազգային նպատակների առումով ամեն ինչ արտացոլված է:

Սահմանադրության նախաբանը սահմանում է, որ գոյություն ունեն «համազգային նպատակներ», և որ այդ նպատակները հաստատագրված են Հայաստանի անկախության

մասին հռչակագրում: Այսինքն՝ Սահմանադրության նախաբանի միայն մեկնաբանությունից արդեն աներկբա է, որ այդ համազգային նպատակները Սահմանադրության մաս են կազմում:

Սահմանադրության նախաբանում Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրի վկայակոչման նպատակը շատ հստակորեն արձանագրված է Սահմանադրական հանձնաժողովի 1994 թվականի հոկտեմբերի 8-ի նիստի արձանագրությունում և 1995 թվականի մայիսի 2-ին Գերագույն խորհրդին Սահմանադրության նախագծի վերաբերյալ սահմանադրական հանձնաժողովի ներկայացրած զեկույցում: Այդ զեկույցը հանձնաժողովի հանձնարարությամբ ներկայացրել է իրավագիտության դոկտոր Վլադիմիր Նազարյանը: Զեկույցում, անդրադառնալով նախագծի սկզբունքային նշանակություն ունեցող դրույթներին, նա, մասնավորապես, նշել է. «Առաջինը հայ ժողովրդի իրական վիճակի՝ նրա ազգային հիմնահարցերի, մասնավորապես, Հայ դատի, Հայոց ցեղասպանության պաշտոնական ճանաչման, դատապարտման ու դրա հետևանքների վերացման պահանջի արտացոլումն է: Այս, թերևս, ամենավիճահարույց խնդրի, երկարատև քննարկումների արդյունքում հաջողվեց գտնել համարժեք լուծում, կիրառվեց պետությունների սահմանադրական պրակտիկայում գործադրվող մի ձև՝ հղում (վկայակոչում), ամրագրվեց տվյալ խնդրի ամբողջական լուծումը բովանդակող մեկ այլ ակտի՝ վերջինիս հաղորդվեց Սահմանադրության բաղադրամասի կարգավիճակ: Նման հնարք, մասնավորապես, գործադրվել է Ֆրանսիայի Հանրապետության 1958 թ. Սահմանադրությունում, որի տեքստում չկան դրույթներ մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների մասին, փոխարենը ներածական մասում (պրեամբուլայում) հղում կա 1789 թվականի «Մարդու և քաղաքացիների իրավունքների հռչակագրին»: Դրա հետևանքով հիշյալ հռչակագիրը ձեռք է բերել Ֆրանսիայի գործող Սահմանադրության բաղադրամասի կարգավիճակ, դարձել նրա բովանդակության անբաժանելի մասը: Հանձնաժողովը նույն կերպ վարվեց Հայ դատի և Հայոց ցեղասպանության սահմանադրական արտացոլման հարցը լուծելիս. նախագծի ներածական մասում հղում ամրագրվեց 1990 թ. Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրին: Այդ նպատակով, որպես հիմք ընդունված նախագծի «Մենք Հայաստանի Հանրապետության ժողովուրդը» արտահայտությունը փոխարինվեց «Հայ ժողովուրդը, հիմք ընդունելով Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրում հաստատագրված հիմնարար սկզբունքները և համազգային նպատակները» դրույթով, որով Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրի տեքստը

դարձավ Սահմանադրության նախագծի բաղադրամասը»: Վերոնշյալից միանշանակ հետևում է, որ Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրում ամրագրված նպատակները՝ մտցվելով նախաբան, արդեն դարձել են Սահմանադրության բաղկացուցիչ մաս, և Սահմանադրական հանձնաժողովը դրանք կոնկրետացնելու նպատակ և կարիք չի ունեցել:

Ուստի, իմ համոզմամբ, Սահմանադրական դատարանի որոշումը խեղաթյուրում է Սահմանադրության նախաբանում Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրի վկայակոչման բուն իմաստը՝ փաստացի այդ նախաբանից ջնջելով «հիմք ընդունելով Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրում հաստատագրված հիմնարար սկզբունքները և համազգային նպատակները» դրույթը:

4. Որպես Սահմանադրությանը և «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքին ակնհայտորեն հակասող պետք է գնահատել Սահմանադրական դատարանի այն դիրքորոշումը, որով ինքն իրեն ազատում է Սահմանադրական դատարանի նախորդ որոշումներից մեկի պարտադիրությունից, այսինքն՝ փաստացի չեղարկում է այդ որոշման իրավաբանական ուժը՝ առանց պահպանելու սահմանադրական օրենքով սահմանված ընթացակարգը:

Այսպես՝ ՍԴՈ-1749 որոշման 3 4.1-ին կետում Սահմանադրական դատարանը վկայակոչում է 2010 թվականի հունվարի 12-ի ՍԴՈ-850 որոշումը, որում Սահմանադրական դատարանը հստակ շեշտել էր, որ «Հայաստանի Հանրապետության և Թուրքիայի Հանրապետության միջև հարաբերությունների զարգացման մասին» արձանագրության դրույթները Հայաստանի Հանրապետության օրինաստեղծ ու իրավակիրառական պրակտիկայում, ինչպես նաև միջպետական հարաբերություններում չեն կարող մեկնաբանվել ու կիրառվել այնպես, որը կհակասի **Սահմանադրության նախաբանի դրույթներին և Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրի 11-րդ կետի պահանջներին**» (ընդգծումը՝ Սահմանադրական դատարանի):

Վերոգրյալը նշանակում է, որ դեռևս 2010 թվականին Սահմանադրական դատարանը հստակեցրել էր Սահմանադրության նախաբանի և Հռչակագրի դրույթների նշանակությունը Սահմանադրության մեկնաբանման համար՝ թույլ չտալով ո՛չ օրենսդիրին, ո՛չ էլ իրավակիրառ պրակտիկայում որևէ շեղում Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման հարցում Հայաստանի Հանրապետության պարտականությունից, որն ամրագրված է

Հոչակագրում, և այդ մասով Հոչակագիրը շարունակում է գործել որպես նորմատիվային փաստաթուղթ:

Առանց որևէ դատավարական առիթի (Կանոնակարգը, ուստի և դիմումի առարկան որևէ առնչություն չունեն Հայոց ցեղասպանության հարցի հետ) անդրադառնալով այս հարցին՝ Սահմանադրական դատարանի դատավորների ընթացիկ մեծամասնությունը գտել է, որ եթե, իր ընկալմամբ, Սահմանադրական դատարանն իր այդ դիրքորոշումը չի հիմնավորել որևէ դոկտրինալ մեկնաբանությամբ, ապա դա չի կարող կաշկանդել Սահմանադրական դատարանին իր այս և հաջորդող որոշումներն ընդունելիս:

Այս, առավել քան յուրօրինակ «մոտեցումը», իմ գնահատմամբ, ոչ այլ ինչ է, քան առնվազն Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 167-րդ հոդվածի 3-րդ մասի, 170-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, ինչպես նաև Սահմանադրության դրույթներից ածանցվող՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 61-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի, ինչպես նաև Սահմանադրական դատարանի որոշումների փոփոխումը կանոնակարգող՝ նույն սահմանադրական օրենքի 68-րդ հոդվածի 16-րդ մասի պահանջների խախտում:

Սահմանադրական դատարանի որոշումները պարտադիր են Սահմանադրական դատարանի համար՝ ի թիվս այլնի, նաև կամայականությունը բացառելու, դիմողների հավասարությունը երաշխավորելու և Սահմանադրական դատարանի հեղինակությունն ապահովելու տեսանկյունից: Եթե առանց օրենքով սահմանված ընթացակարգերի Սահմանադրական դատարանն իրեն «ազատում է» իր որևէ որոշման պարտադիրությունից, ապա նախ՝ դա կամայականություն է, բացի դրանից՝ լիազորությունների վերազանցում, ինչպես նաև սահմանադրական արդարադատության հեղինակագրկում:

Միաժամանակ հարկ է նշել, որ ՍԴՈ-1749 որոշման 3.7-րդ կետով Սահմանադրական դատարանն ամրագրել է, որ «Սահմանադրական դատարանի այս եզրահանգումն այլևս վերացնում է Հոչակագրի նախաբանում ամրագրված «հիմնվելով 1989 թվականի դեկտեմբերի 1-ի «Հայկական ԽՍՀ-ի և Լեռնային Ղարաբաղի վերամիավորման մասին» Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհրդի և Լեռնային Ղարաբաղի Ազգային խորհրդի համատեղ որոշման վրա» դրույթի վերաբերյալ՝ սույն որոշման 2-րդ կետում նշված հարցի լուծման համար հետագա քննության անհրաժեշտությունը»: Սահմանադրական

դատարանն իր սահմանադրական առաքելության շրջանակներում իրավասու չէ ինքն իրեն սահմանափակելու, նման անընդունելի եզրահանգումներով, առավել ևս՝ ոչ վերաբերելի որոշմամբ: Մահմանադրական դատարանի սահմանադրական առաքելության, լիազորությունների շրջանակը հստակ սահմանված են Մահմանադրությամբ, իսկ գործունեության կարգը՝ Մահմանադրությամբ և «Մահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքով:

5. Ալմա Աթայի 1991 թվականի հոչակագիրն ինքնին չէր կարող Հայաստանի Հանրապետության և Ադրբեջանի Հանրապետության համար սահմանել միջազգային իրավական առումով որևէ պարտավորություն, քանի դեռ Հայաստանի Հանրապետությունը և Ադրբեջանի Հանրապետությունը պատշաճ ներպետական ընթացակարգերով չէին վավերացրել հոչակագրի ընդունման համար հիմք հանդիսացող ԱՊՀ ստեղծման համաձայնագրի Ալմա Աթայի արձանագրությունը և Մինսկի պայմանագիրը:

Ադրբեջանի Հանրապետությունը հրաժարվել է վավերացնել Ալմա Աթայի արձանագրությունը և Մինսկի պայմանագիրն ընդհուպ մինչև 1993 թվականի սեպտեմբերի 23-ը: Որպեսզի Ադրբեջանի Հանրապետության այդ ժամանակվա նախագահ Ա. Մութալիբովի կողմից ստորագրված փաստաթղթերն իրավական ուժ ձեռք բերեին Ադրբեջանի Հանրապետության համար, անհրաժեշտ էր, որ կա՛մ Ալմա Աթայի արձանագրությունը, կա՛մ ԱՊՀ ստեղծման մասին համաձայնագիրը վավերացվեր Ադրբեջանի Հանրապետության խորհրդարանի կողմից: Սակայն Ադրբեջանի Հանրապետության խորհրդարանը 1992 թվականի հոկտեմբերի 7-ին ուղղակիորեն մերժել է ԱՊՀ համաձայնագրի վավերացումը¹: Ադրբեջանի Հանրապետությունն իր դիրքորոշումն ԱՊՀ նկատմամբ փոխել է միայն 1993 թվականի աշնանը: 1993 թվականի սեպտեմբերի 20-ին Ադրբեջանի Հանրապետության խորհրդարանն ընդունեց «Անկախ պետությունների համագործակցությանը Ադրբեջանի Հանրապետության միանալու մասին» որոշումը²: Այդ որոշմամբ Ադրբեջանի Հանրապետությունը միանում էր ինչպես Անկախ պետությունների համագործակցությանը, այնպես էլ ԱՊՀ Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպությանը: Որոշման 3-րդ

¹ <http://www.e-qanun.az/framework/7797>:

² <http://www.meclis.gov.az/?/az/topcontent/60>:

կետով Ադրբեջանի նախագահին առաջարկվում էր իրականացնել այդ որոշումից բխող անհրաժեշտ միջոցառումներ: Ի կատարումն այդ որոշման՝ մի քանի օր անց՝ 1993 թվականի սեպտեմբերի 24-ին, Ադրբեջանի Հանրապետության նախագահ Հ. Ալիևը Մոսկվայում ստորագրեց 1991 թվականի դեկտեմբերի 8-ին Մինսկում Բելառուսի, Ռուսաստանի Դաշնության (ՌՄԴԽՆ) և Ուկրաինայի կողմից ստորագրված համաձայնագրին կից արձանագրությունը³ և Ալմա Աթայի հռչակագիրը⁴: Ալմա Աթայի հռչակագրին միանալու վերաբերյալ Հ. Ալիևի կողմից ստորագրված փաստաթուղթն ունի հետևյալ բովանդակությունը. «Մույնով հաստատվում է, որ Ադրբեջանի Հանրապետությունը ստորագրում է Ալմա Աթայի հռչակագիրը, որը կնքվել է Անկախ պետությունների համագործակցության Պետությունների ղեկավարների խորհրդի նիստում, 1991թ. դեկտեմբերի 21-ին, Ալմա Աթայում»⁵: Ադրբեջանը, չնայած այն հանգամանքին, որ Ա. Մութալիբովը 1991 թվականի դեկտեմբերի 21-ին Ալմա Աթայում ստորագրել էր ԱՊՀ համաձայնագրին կից արձանագրությունը, ԱՊՀ անդամ պետության կարգավիճակ է ձեռք բերել միայն 1993 թվականի սեպտեմբերի 24-ին: Ըստ այդմ՝ մինչև 1993 թվականի սեպտեմբերի 24-ը Ադրբեջանի Հանրապետության մասնակցությամբ ԱՊՀ որևէ փաստաթուղթ չէր կարող ԱՊՀ անդամ այլ պետությունների համար առաջացնել իրավունքներ կամ պարտականություններ: Ուստի՝ 1991 թվականի դեկտեմբերի 21-ի Ալմա Աթայի հռչակագիրը, որն ԱՊՀ անդամ պետությունների միջև ստորագրված փաստաթուղթ է, առնվազն մինչև 1993 թվականի սեպտեմբերի 24-ը Հայաստանի Հանրապետության վրա որևէ միջազգային-իրավական պարտավորություն չէր կարող դնել ԱՊՀ անդամ պետություն չհանդիսացող Ադրբեջանի Հանրապետության նկատմամբ:

Այսպիսով, Ադրբեջանի Հանրապետության նախագահ Մութալիբովի կողմից 1991 թվականի դեկտեմբերի 21-ին ստորագրված փաստաթղթերը որևէ իրավաբանական նշանակություն չունեն ԱՊՀ-ին անդամակցության և այդ շրջանակներում Ադրբեջանի Հանրապետության միջազգային-իրավական պարտավորությունների տեսանկյունից: Սակայն, նույնիսկ եթե Ադրբեջանի Հանրապետությունը պատշաճ ներպետական ընթացակարգերով վավերացնել ԱՊՀ արձանագրությունը և ԱՊՀ պայմանագիրը, ապա

³ <http://cis.minsk.by/reestr2/doc/6#text>:

⁴ <https://cis.minsk.by/site/about-cis>. Алма-Атинская Декларация (21 декабря 1991 года):

⁵ <https://cis.minsk.by/site/about-cis>. Алма-Атинская Декларация (21 декабря 1991 года):

դա միննույն է, որևէ նշանակություն չէր կարող ունենալ Հայաստանի Հանրապետության և Ադրբեջանի Հանրապետության միջև սահմանների ճանաչման համար: 1991 թվականի դեկտեմբերի 21-ի հռչակագրում որևէ հիշատակում չկա այն մասին, որ ԱՊՀ անդամ պետությունները ճանաչում են միմյանց միջև գոյություն ունեցող սահմանները: Ո՛չ տարածքային ամբողջականության և ո՛չ էլ սահմանների անխախտելիության ճանաչման և հարգման վերաբերյալ դրույթները որևէ առնչություն չունեն այն հարցի հետ, թե որոնք են ԱՊՀ անդամ պետությունների միջև գործող սահմանները, և թե ինչ տարածք է ընդգրկում այս կամ այն պետությունը:

ԱՊՀ անդամ պետությունները միմյանց սահմանները ճանաչել են միայն 1993 թվականի հունվարի 22-ին ընդունված ԱՊՀ կ անոնադրությամբ: Հայաստանի Հանրապետության համար այդ կանոնադրությունն ուժի մեջ է մտել 1994 թվականի մարտի 16-ին, իսկ Ադրբեջանի Հանրապետության համար՝ 1993 թվականի դեկտեմբերի 14-ին:

Այսպիսով, Կանոնակարգի նախաբանի երկրորդ պարբերության առաջին նախադասությունում հիշատակված Ալմա Աթայի 1991 թվականի հռչակագիրը չի կարող հանդիսանալ Հայաստանի Հանրապետության և Ադրբեջանի Հանրապետության միջև պետական սահմանի սահմանազատման գործընթացի հիմնարար սկզբունք:

Ինչ վերաբերում է Կանոնակարգի նախաբանի երկրորդ պարբերության երկրորդ նախադասությունում նախատեսված հնարավորությանը՝ փոխելու 1991 թվականի Ալմա Աթայի հռչակագրի հիմնարար սկզբունքը, քաղաքական առումով ձեռնտու է միայն Ադրբեջանի Հանրապետությանը, իրավական առումով անորոշ է և, նկատի ունենալով Ադրբեջանի Հանրապետության դեկավարի ծավալապաշտական նկրտումները, կարող է հանգեցնել Հայաստանի Հանրապետության տարածքային ամբողջականության խաթարմանը:

6. Կանոնակարգի 4-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝

«Սահմանազատման աշխատանքներն իրականացնելիս Հանձնաժողովները կարող են դիտարկել սահմանագծի անցման օպտիմալացման հնարավորություններ և համաձայնեցնել գործընթացի չափանիշներն ու ձևերը հետևյալ նպատակներով՝

1) սահմանամերձ բնակավայրերի անվտանգության ապահովում.

(...):»:

Սահմանադրական նորմերի համակարգային վերլուծության արդյունքում հիմնավոր ենք համարում այն պնդումը, որ Սահմանադրության իմաստով առանձին բնակավայրի անվտանգություն գոյություն չունի, ցանկացած բնակավայրի անվտանգություն արդեն իսկ պետական անվտանգության հարց է, որի պաշտպանությունը պետության խնդիրն է:

Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի համաձայն՝

«Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերն ապահովում են Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանությունը, անվտանգությունը, տարածքային ամբողջականությունը և սահմանների անձեռնմխելիությունը»:

Գտնում եմ, որ Կանոնակարգի 4-րդ հոդվածում ամրագրված դրույթը, որը սահմանագծի անցման օպտիմալացման հնարավորություններ և համաձայնեցման գործընթացի չափորոշիչների ու ձևերի համար ոչ թե պարտադիր, այլ միայն հնարավոր նպատակ է սահմանում սահմանամերձ բնակավայրերի անվտանգության ապահովումը, հակասում է Սահմանադրության 14-րդ հոդվածին՝ համակցված Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի հետ:

7. Կանոնակարգի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ «Սահմանազատման աշխատանքները Հանձնաժողովներն իրականացնում են սահմանագծի առանձին համաձայնեցված հատվածներով/հատվածամասերով: Յուրաքանչյուր այդպիսի հատվածի /հատվածամասի համար կազմվում է սահմանագծի անցման նկարագրություն, որը մինչև սահմանազատման գործընթացի ամբողջական ավարտը **կհամարվի համաձայնեցված**»:

Նշված կարգավորումը (համաձայնեցված համարվելու մասով) նորմատիվային նշանակություն կարող է ունենալ միայն այն դեպքում, երբ այդ համաձայնեցված հատվածներում արդեն իսկ տեղի ունենան փաստացի փոփոխություններ, այսինքն՝ երբ որոշակի հատվածներ համարվեն համաձայնեցված, նշված հատվածներում արդեն իսկ փաստացի իրականացվի իրավագործության փոխանցում: Ցանկացած հակառակ մեկնա-

բանությունն նշված կարգավորումը դարձնում է առարկայագուրկ: Նշված մեկնաբանությունը նաև բխում է Միջազգային պայմանագրերի իրավունքի Վիեննայի կոնվենցիայի⁶ 32-րդ և հաջորդող հոդվածներից (մասնավորապես՝ կողմերի նախորդ պրակտիկայից):

Արդյունքում նշված կարգավորումը հնարավորություն է տալիս մինչև վերջնական պայմանագրի համաձայնեցումը և կնքումը, ներպետական գործընթացներով դրանց պարտադիրության հաստատումը (վավերացում, ներառյալ հնարավոր հանրաքվե), ինչը կարող է տևել տարիներ կամ այդպես էլ տեղի չունենալ⁷) արդեն իսկ իրականացնել Հայաստանի Հանրապետության տարածքի փաստացի փոփոխություն⁸:

Նշված կարգավորումը հակասում է Մահմանադրության 205-րդ հոդվածին, որի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքի որևէ փոփոխության հարց (անկախ նրանից՝ դա ժամանակավոր է, թե մշտական, անկախ փոփոխվող տարածքի չափից, փաստացի համաձայնեցման ընթացակարգից և այլն) պետք է լուծվի հանրաքվեի միջոցով, ընդ որում՝ նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ նման հանրաքվե անցկացնելու վերաբերյալ որոշումը Կառավարության առաջարկությամբ ընդունում է Ազգային ժողովը՝ պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ (այսինքն՝ նման որոշման ընդունման համար անհրաժեշտ է Կառավարության առաջարկությունը, Ազգային ժողովի՝ հանրաքվե նշանակելու որոշումը և արդեն իսկ հանրաքվեի արդյունքները): Այնինչ, Կանոնակարգի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքի փոփոխությունը կարող է իրականացվել՝ շրջանցելով և՛

6 <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docID=24526>

7 Որպես նման օրինակ կարելի է նշել ԽՍՀՄ-ԱՄՆ համաձայնագիրը Բերինգյան ծովում սահմանագատման մասին (այսպես կոչված Բեյկեր-Շևարդնաձե համաձայնագիր), որն ստորագրվել է 1990 թվականին, բայց մինչև հիմա չի անցել ներպետական համաձայնեցման գործընթացներ (վավերացում) - https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D0%BC%D0%B5%D0%B6%D0%B4%D1%83_%D0%A1%D0%A1%D0%A1%D0%A0_%D0%B8_%D0%A1%D0%A8%D0%90_%D0%BE_%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%B8_%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F_%D0%BC%D0%BE%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B2

8 Նման իրավիճակ արդեն իսկ առկա է Տավուշի մարզի մի շարք համայնքների մաս կազմող տարածքներում, երբ Հայաստանի Հանրապետության տարածքի փոփոխություն տեղի է ունեցել առանց ներպետական ընթացակարգի պահպանման, ներառյալ Հայաստանի Հանրապետության կողմից տրամադրված սեփականության վկայականների և առկա կադաստրային քարտեզների՝ առանց իրավական հիմքի և գործընթացի «չեղարկման»:

Կառավարությանը, և՛ Սահմանադրական դատարանին, և՛ Ազգային ժողովին, և՛ առավել ևս չիրականացնելով հանրաքվե:

Բացի Սահմանադրության 205-րդ հոդվածին հակասելու հանգամանքից, նշված կարգավորումը (հաշվի առնելով, որ այն ենթադրում է համաձայնեցված հատվածների մասում իրավագործության (ինքնիշխանության փաստացի փոխանցում) կարող է պոտենցիալ վտանգ ստեղծել նաև Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի⁹ և Սահմանադրության 2-րդ գլխում սահմանված մի շարք հիմնական իրավունքների և ազատությունների իրականացման կազմակերպական կառուցակարգերի, ընդհուպ սահմանափակման համար:

Կանոնակարգը Հայաստանի Հանրապետության տարածքի փոփոխության դեպքում (անկախ նրանից Հայաստանի Հանրապետությանը կանցնեն որոշակի տարածքներ, թե Հայաստանի Հանրապետության որոշակի տարածքներ կանցնեն Ադրբեջանի Հանրապետությանը) որևէ կերպ չի կարգավորում, թե ինչպես պետք է կարգավորվեն քաղաքացիության և սեփականության, քաղաքացիների հիմնարար իրավունքների պաշտպանության հարցերը: Նշված հարցերը ենթադրաբար կարգավորվելու են վերջնական համաձայնագրով, որը սակայն առկա չէ, իսկ առկա կարգավորումը (Կանոնակարգի 5-րդ հոդվածի 1-ին մաս) հնարավորություն է տալիս մինչև նշված հարցերի կարգավորումն արդեն իսկ իրականացնել փաստացի ինքնիշխանության փոխանցում (տարածքի փոփոխություն):

Հաշի առնելով, որ Հայաստանի Հանրապետությունը, առանց ներպետական ընթացակարգերը պահպանելու, Ադրբեջանի Հանրապետությանը փոխանցել է տարածքներ Սյունիքի և Տավուշի մարզերում, Սահմանադրական դատարանը պարտավոր էր Կանոնակարգի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի սահմանադրականությունը գնահատել այդ հակասահմանադրական պրակտիկայի լույսի ներքո, ինչը սակայն չի արվել: Ըստ այդմ՝ Սահմանադրական դատարանը պարտավոր է կատարել նաև «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 74-րդ հոդվածի 7-րդ մասի պահանջը, այն է՝ «Եթե

9 Համաձայն որի՝ «1. Հայաստանի Հանրապետությունում **մարդը բարձրագույն արժեք է**: Մարդու անօտարելի արժանապատվությունն իր իրավունքների և ազատությունների անքակտելի հիմքն է: 2. Մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների հարգումն ու պաշտպանությունը **հանրային իշխանության պարտականություններն են**»:

միջազգային պայմանագիրը էապես շոշափում է Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխան իրավունքները, ապա Սահմանադրական դատարանի որոշման եզրափակիչ մասը դրա վերաբերյալ պետք է համապատասխան նշում պարունակի», ինչը ևս չի արվել:

Հաշվի առնելով վերոշարադրյալը՝ իմ անհամաձայնությունն եմ հայտնում որոշման պատճառաբանական մասին, գտնում եմ, որ Կանոնակարգը Սահմանադրական դատարանում քննության ենթակա չէր, իսկ բովանդակային առումով Կանոնակարգում ամրագրված պարտավորությունները հակասում են Սահմանադրությանը:

Հետգրություն.

Սահմանադրական դատարանի մեծամասնությունը Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրի հետ կապված «սահմանադրական երկիշխանության» վտանգ է տեսնում և կարծում է, որ այդ «երկիշխանությունը» Հռչակագիրը վերածելու է «զավակին խժողոժնողի»:

Գտնում եմ, որ Սահմանադրական դատարանի որոշումներին բնութագրական չեն այդբովանդակ դարձվածքների կիրառումը:

Եթե ՄԴՈ-1749 որոշմամբ ընդունված մոտեցումը դա է, ապա իմ հակադարձումը այդ ոճով հետևյալն է. **Սահմանադրական դատարանի որևէ կազմ, որևէ ժամանակահատվածում իրավասու չէ «խժոել» Հայաստանի անկախության մասին հռչակագիրը:**

**ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ԴԱՏԱՎՈՐ**

Հ. ԹՈՎՄԱՍՅԱՆ

7 հոկտեմբերի 2024 թվականի